

STÂRE AKADIMEYE

Au mwès d’ awousse, on avêve dèdja stichî dzos vos ouys (èl pâdje 33) ck’ on avêve dins l’ idêye d’ dire à Châlèrwè au **Coloke dsus lès colatérales linwes**. Trwès mwès après, l’ djournêye s’a passé à Dârmé.

D’ intrêye, on a polu î ètinde, Mossieur Djan-Luc Fauconî, do Ministère dèl Comunoté Françèse, Mossieur Flip Ubert, do Cabinèt dau Minisse Van Cau (li, è voyâdje è l’ Ispanîye mins tos lès ôtes priyîs minisses avîne èto ène ôte sakwè à fé ☺) nos dire ki nosse lingâdje èstêve on patrimwène di valeûr èt ki faléve tûzer à l’ bén aurder vikant. Après, si sont chûvu dè fèls sicrîjeûs bouteus :

Bruno Dèlmote : on picard di Tournè, ki mèt dsus pîd (tot seû – avant i nd’ avêve kat o cink à bouter) dè atèlîs di totes lès cougnes avou ène fwârt grande *èzidjinsse*.

(Nicolas Bach, Willy Bal, Emile Gilliard, Pol Mahieu, Marcel Slangen, Danielle Trempont, anoncîs n’èstîne nén la. Emile Lempereur, k’ èstêve la, n’a nén cauzé).

Louis Chalon (k’ èst l’ Clèyante do Swêr) a dit scicrîre dins on “ibrîde lingâdje” k’a dèl’ coleûr do Lîdîjwès. Avou l’ *èfèt comike* kça done, il arive à s’ fé comprinde dè françès.

Victor George, dèl rèlîs-Rèlîs Namurwès, vout fé uzâdje do strik lingâdje da s’ mouman k’a stî misbrîdjî pa ène volonté d’ griper lès montêyes dèl sociâle riconchance. Asteûre, l’ walon èst *distoûrné* po n’ doner k’ ène para-litèratûre k’ èst *rabachîye* pa lès, sins rèspèk, “novias-djone sicrîjeûs” ki fêyenuit do folklore.

René Foulon, sicrîjeu francofne a kan minme ové on live è walon – parètu sins rûje - èt i gn’a on deuzyin.me ki ratind dins sès ridants.

Guy Cabay, tchanteûs è walon èt wôt placé à l’ Sabam, nos aprind k’ lès flamaind n’ont pont d’ têtête dialèctal mins k’ po l’ walon-têtête tot *va po l’ mia*. Ût dijin.me dèl drwèt d’ têtête payîs sont po dèl pîces djouwêyes è walon (150 auteûs po 215 tites djouwès l’ an passé). Min.me ki l’ Retebefe va rdoner do têtête walon asteûre ki n’ vont pus à payî pate à pate mins seulmint on pri d’ gro-po-tot .

Adon, l’ timps èstêve parèt-i vinu di s’ djoker ène miète. On a kan min.me lèyî trwès djins (ddins : ène djon.ne bauchèle èt on djouwal-kèbèkwè do Canada) fé chake ène dimande. È gro s’èstêve “*pokwè vloz oblîdjî tot l’ monde a n’cauzer èt ni scrîre ki dins l’ mèyeu èt l’ pus raspèpiyî dèl linwâdjès ?*” Po fé simpe, l’ réponse a stî : “*C’n’ èst nén l’ sudjèt do djoû...*”

Au ratakâdje, **Albert Maquet** nos a fait paurt di s’ drole di *sintimint compècse di dialèktal bouneûr*. A chûvu **Domike Heymans**, ki n’ vout k’do mèyeu sicrîjâdje po *El Mochon d’ Aunia*. A l’ ètinde, s’ gazète a on tirâdje di 500; 200 è sont vindus; ddins lès 200, l’ mitan l’ èst à dèl “institutions”; èt, tot conté, tot rabatu, n’ arêve, po tot potâdje ki CINK lîjeûs ! Faut-i prinde ça au pîd dèl lète ?

Bèrnard LOWI, k’ avêve sitî apèlé à l’ dêrin.ne munute po mète si pîce au trau, nos a rèpèté k’ amon lès Rèlîs tot rote come i faut, *avou lès bounes riles* èt cki va avou come li dijéve l’ Boileau d’avant Narcèdjak.

Après nosse Rabulètâdje, racoûti, k’ on vos done vèci pus lon, i gn’a yeu l’ dêrin cauzeu : **Maurice Vray**. Il a bén djôzé di s’ prope bouye, avou lès ptitès djins d’ boune volté di s’ vichnauve, pou rcauzer, sins si skèter l’ tièsse, èt fé on bon ptit glossîre.

Asteûre, vola, cki, pou nosse pâr, on a (- o +) dit (è *italike*, nos ralondjes) :

On saye di continuer à tot comachî...

Comunikacion "donêye" au "Coloke dès Colatèrales Linwes" li 24 di novimbe 2001 à Chalèrwè.

Bondjoû à tos lès prèsidints, à tos lès mossieûs minisses èt à tos lès maïsses ki sont droci, bondjoû èto à totès lès simpès djins ki s'ont disrindji po ièsse vèci audjoûrdu... (*lès picards vouront Bén m'èscuzer mins cki dj'a-t-aprusté è-st-è walon èt dji m' rind conte ki "l' simultanè translatâdje" ni rote nèn*)

PISKI M' FAUT COMUNIKER èt k'dji seû vèci po vos cauzer dès rûjes rèscontrêyes pa lès sicrîjeûs d' amon nos-ôtes, dj' atake sins pus ratinde...

D'ostant ki dji n'a k' dîj munutes po fé çoula. C'èst pau. Kan dji pinse k'dèus françèses ont ové on lîve ètîr (parètu amon Fayard) èt k'dins l' Victôr, rawète do Swêr dèl samwin.ne passêye, i s'sont mètu à trwès èt si stinde dsus cink grandès paûdjes, po dire k'lès nèn colatèraus pèneus ont bramint à ran.ner po trover ène craye èt s' î stichî... l' tins doné èst strwèt, sayanne d' fé po on mia.

Dji m'va m' continter d' vos dner on pitit racoutî di c'ki dji voléve vos dire. Dispû l' mwès d'awousse ça s' trove dèdja dsus l' arénocrén. Si ça vos dit, vos ploz co è nd' aler l'î lire, à vosse n' auje, m' brouyon tot ètîr.

L' aroke, c' èst k' i gn'a k' on sudjèt ki dj' a ène miète fouyî. C' èst don d' mi ki dji m' va vos cauzer.

Come on n' si conèt ni dès lèbes, ni d' l' adanz, i m' faut vos dire k' i gn' a nèn dès ans ki dji m' a décidé à scrîre. Avoz ètindu ? dj' a di scrîre mins c' n'èst nèn po ça ki dji m' prind po "sicrîjeû". È l' walon, dès mèsse sicrîjeûs, i nd'a ène pitite banslêye à s' passer tofêr li moustaude come li brouche à rlûre d' yink dsus l' ôte. Tot fîrs d' leû bouye, i dîjenut todi, come dins l' tîmps l' Boilau, ki sicrîjeû c' è-st-in mèsî èwousk'i faut wêfî à Bén poli sès frâzes, rchimiyî tos sès mos, spèpiyî s' gramêre èt r' mète dès djoûs tot au lon s' n' ovrâdje dsus l' tauve, rôyî, sikrèper, rcomincî avou corâdje èt, fén binauje, lèyî coru come on lumeçon s' pène dsus l' papî tot purdant sès aujes.

Oufti ! Ké droles d' èmantchûres. Mi, si dji m' a mètu à mète dès mos à l' file, c'èst pou z-î mète li louchîye d' sé boune à fé griper au pus wôt l' tinkyâdje dès artîres dès strindus raspèpieus; c' èst èto po m' plêji, sins tro chûre di riles, tot sayant d' ascauchî lès orbères dès ratournûres rascoudeûwes èt rbênites pa, èt inte di zèls, lès bons èt classikes aûteûs rconxhus.

Ça rèxhe come ça m' pout brotchî, avou dès èrunis mos a pwin.ne richurés èt dès twârtchîyes ratoûrnûres, sipèneûses come lès

rancias èt donant l' grêtant ossi Bén k' lès wartîyes di m' corti. C' n' èst nèn ène fôte di rime, di goût, ki m' va rastère. (*Dès cintin.nes d' ans au lon, nos parints on bèrdèlé è walon sins awès stî à scole po çoulà !*)

L' walon ki dj' cauze, ki dji staure dsus m' fouye di papî n' a pont d' rèdjonâle frontîr', dji m' fou k' ça n' fuche k' à Lîdje k' i gna dès krompîres, po mès frites dji lès pèle, come lès pèlotes, ossi Bén k' lès canadas : sins riwêfî aus grossès pèlakes. K' mès idêyes fuchenuche brouîyes, ènûlêyes, cotwârdeuwes, tchafiaudes, plin.nes d' èburtakes oudobén à purète, i vos faut vos fwârçî à tûzer po lès comprinde avant ki d' lès volu taper au batch a man.nèstés au coron d' pîcètes po lès crayas.

Parètrève ki dj' fait dès corants d' êr. Si vosse néz si stind èt vos chôpîye, waitoz don à n' nèn atraper on mwê catâre.

Po l' ètike, i gn' a pont d' place po lès èrètikes do linwâdje.

Dispû l' mwès d' mârs 2000, ki dji m'a lançî èt z' ènonder lès RABULÈTS (k' vos duvoz nèn ièsse vèci dès masses à conèche), dès cintin.nes di pâdjes sont rècheûwes. Ddins do bon, bran.mint do pîre mins dj' î chû m'n' idêye k' èst : avou l' walon on pout tot dire. Ossi Bén, sinon mia, k' dès bons-auteûs Bén tchèrs vindus, è françès, Bén ètindu.

È walon, comint trover, fou d' dès pititès rivûwes ki s' lès pârtêyenut, lès, kwè – on va ièsse laudje- trwès ou kat' cints lîjeûs ki, l' pus sovènt, n' vèyenut voltîye k' lès bons sintimints, lès sovances d' leûs vîs parints èt l' bon tîmps d' avant l' guêre, d' 14, come di Bén ètindu ? Adon, po m' paurt, dji n' boute k' po vrêmint wêre di lîjeûs. M' dijant k' c' èst po lès djoûs èt lès djins à vnu (wadjans-n' ki va è dmèrer ?) èt, tot lès ratindant, m' continter d' mète mès bièstrîyes dsus l' arincrin. Si ça n' costêye cauzu rén à tos lès cias ki volenut m' chûre, c'èst sûr èto k' ça n' rapwate co mwinsse ki wêre. Ça n' èspêche nèn, k' à tot prinde, si on scrît, n' èsse nèn kan-t-min.me pou k' on nos lîjiche ? Si on s' ènn' a ène brokète rafiya, tévozé on in.merève Bén k' on nos l' dijiche.:

In p'tit compliment ça n' a pont d' pri èt ça fait tot d' min.me plêji. Ça pou étou monter à l' tièsse... djusk'a s' sinte tot bièsse kan-t-on vos vout r'moussî è Proust. Mins, i vos l' faut sawè, min.me ène volêye d' critiques ça fait do Bén aus viyès bourikes, ça lzeû mostère, cré nom di chtou, k' on l' z-a ène miète lèyou.

Si, atanawète, in compliment " c' èst clapant ", " c'èst Bén dit ", "ça m' amûse" vos rvint, l' pus sovint lès djins dimèrenut moyas. Si Bén k' on pout tofêr crwère ki son-st-èbâbis èt tot

contints. Mins, dins l' ca ki m' ocupe, ça n' fait todi mauy, è contant fwârt laudje, ki vinte, trinte k' ça continte èt co, dji n' bîterève nén là-dsus èt claper d'on lan m' mwin d'sus li stûve. (*Parètrève tot d'min.me k'i d'arève ène pitite cintinne !*) Nén d' kwè s' vanter èt s' rècrèster, ènn'don. Nén d' kwè non pus intèrèssî in éditeû, in doneû d' pri...c' èst trop foû dès bèlès rèstèlêyes èt drwètès voyes.

"Vos rindèz-vos conte ? dès ratounèdjes do Kama-Soutra, dès pâdjes, èrotikès paudjes, d' Laclos, Didèrot, Lawrence, d' San Antonio, machîyes à dèl politike, do Verlin.ne, do Rimbô (*min.me k'on m'a dmandé si ji n' m'avève nén brouyî è mètant Artûr à l' place d' Arnold ! On pinsève ki dji cauzève di Chwartzènèwêre !*) o do Nietzsche èt dèl satîre ! On n' si va nén bistoker d'awè blèfè tot lîjant çoula, dijoz-m' ? " Sins fé tro chènance, tot conté, tot rabatu, vos-a-dj' don djôzé dès sudjèts k' vos ratindîz : manke di caurs, sokiante èdicion, li pau d' sipaurdâdje èt l' wêre di lîjeûs ? C' èst l' vrê, i d'mère li rèclame.

Mins po s'è prinde à kî ? C' èst sûr èt cèrtin ki n' dwèt nén awè d' pus d' ène pognîye d' lîjeûs d' walon a rider d' sus lès galants ki, s' apinse lès informatikeus, riloyenut lès-indjoles do monde ètîr.

Pa côp, dji m' di ki c' ki dj' a z-ové n' vau rén èt dji saye di m' djoker. Rén à fé, c' èst pus fwârt ki mi, i gn'a todi è sakî ou ène sakwè ki vént m' rênonder. C' èst l' vrêye ètou ki n' mi faut nén dès masses d' ècoradjemints... I m' faut tot d' min.me m' ridrèssî è vos dijant k' sakants bokèts d' mès ptits sicrîjèdjes si polenut ritrover dins dès vrês èt grands-ovràdjes come li *creûjète po l' walon* da Lorint Hendchel èt l' *motlî* da Lucyin Mahin. È v'la deûs fèls djondus, pask'i l' faut ièsse pou bouter, dès anêyes au lon avou s' prope tims èt sès propes caurs, à dès ovràdjes di Diè l' Pîre..

V'la d' la bèle oûve k' èst èto po rén d' sus l' arincrin. Zèls, nén d' pus k' mi, n' cachénut à gagnî dès liards. Ki do contrîre, c' èst d' leû potche ki risatchénut djusk' a l' pus ptite mastoke po bouter à l' riconxhance dèl grandeû do lingâdje walon. Min.me s' i n' sont nén là - on l' z-a roviyîs. I n' duvîne nén ièsse dsus l' boune lisse dès djins a priyî ?- vos duvrîz l' zeû fé ène "standing ovation" ! Vos duvrîz vos astamper èt claper dins vos mwins. (*Lès djins s' riwêtîs tot bièsse ! ☺ Min.me ki m' falu l' fé rmârké à l' Ive po, k'a l' fèn, i s' mète à l' fé, li, claper dins sès mwins !!!*)

Mèrci po zèls.

Ça n' vos-a nén costé tchèr, ènn'don ? Mia valève ça k' ène moyate munute po on lingâdje

ocupé à fé sès pakèts èt roler sès linçouûs, s' apinsenut lès maus choûtants. Mins ptèt k' ça z-a dispièrté sakants djins èt dovièt dès îs... A vosse bon keûr mossieûs lès-aurdeûs d' bousses. L' a-dj' fait assez longueûwe ? Trop ? Bon, bèn dji m' va m' djoker, mins, avant d' lêyi m' place au (*dêrin*) communicateû chûvant, dji m' va radjouter ki, come l'a si bèn dit l' grand chinwès d' filosofe Wêt-a-Ti Kil Tchén Tagne : "On a bau fé dès paralèles, on n' ènn' a mauy vèyu s' rèscontrer." Insi, lès tchanteûs è walon on, zèls, ène miète pus d' tchance. A chake côp k' i z' arivenut à s' fé choûter, è dirèk, pa leû plakes ou dins l' posse, i gn'a ène picîye di caurs ki lzeû tchèyenut. Faurève valu k' ça fuchisse parêy po lès sicrîjeûs. Po lès pintes, c' èst co pîre. Mins là, c' è-st-ène ôte istwêre.

Bèn contént d' vos awè conxhu, mès djins. Bèn dès mèrcis po m' awè si paujèremint choûté. Pwârtoz vos bèn tètous èt à pus taurd. Dijan.ne todi kékfîye."

Si vos n' l'avèz nén compris, ç'a z-a stî (avou cûrs èt patkès come i l' falève) l' unike bèrdèlâdje doné ètîr è l' walon. A pwin.ne fini, l' maïsse mèteu dsus pîd dèl djournêye a plonké dsus l' micro po s' èscuzer èt dire k'on n'èst mauy maïsse di ski lès djins priyîs vont dire èt comint i l' vont fé !

Po nosse paurt, on s' va continter d' radjouter k' on s'avève nén rtoûrné po z' anoncî, à tins èt à eûre, c'k'on alève dire èt comint. Après tot, on n' è pout rén si on prind nén lès pwin.nes di nos lire èt k'on nos priye è tirant à l' bouchète. Maugré tot, branmint d' Picards, l' Galo, l' Burton, l' Kèbèkwè, l' Èstonièn (k' avîne a mitan compris èt s'fé èspliker l' rèsse) èt l' tot v'nant dès Walons, k' on co lès pîds dins l' bigaud d'nosse dagne, on pris lès pwin.nes di vnu nos dire mèrci èt d' l'awè fait dins nosse prope linwâdje. Faut-i dire kça nos a fait bèn plêji. Domâdje po lès spèpieus k' on trové k'on fiève mwê djinre.

Après-awè bèn magnî, on a yeu drwèt à on bon momint d' musike dné (domâdje ki ça n' fuchinche nén dins ène place pou ça) pa Pascal Héringier èt l' Groupe Instrumental d' Walonîye. Dins l' Oditoriom, ça z-a stî l' djauzi Guy Cabay èt sès soçons. Wiliam Dunker a chûvu avou tote si binde. Domâdje k'pou mès orayes l' son fuchisse mètu au copufwârt. Branmint avîne ètou l' tièsse come on saya à n'nén comprinde lès paroles... Mins, k'on î pinse, kwè ènn'ont vrêmint compurdu nos vijins vnus d' au lon ? Bèn sûr, gn' avève li muzike...

---*Advinète : kî k' èst sûr d' ièsse "nominé" po n' nén rivnu au tchèstia dès chwèzis po dmwin?*